

1 Timoti

Polo'a Timotife “Efesasi kumate mai'ne'a Yisasina apa'ku ami'naya vava'aite kava ho.” huno hute'nea ve'kale henaka'a ani ali'yate aya hisea yafe Polo'a mani avo kano Timotina ami'ne. Yisasi'a faliteno hetino ko'ku'napi haitekeno Polo'a 33 kafu akeva maiteno 1 Timoti ke ka'ne.

¹ Nakaeya Polo'na Timoti'kaleka avo ka'na ne'kamoe. Laku lame alino kati'nea ve'ka Anumaya Koti'ae Yisasi Kalaisife lame atiti nehuna ve'ka'ae anaumomo malet'eana nahapai'ake'na Yisasi Kalaisi ke ne'afuke'ana ali'ya'anile hunate'na'a ve'ka mai'noe.

² Ani yafe Timotika Yisasi ke kahapauke'ka afi'ka kaipafi male'nana yafe nakaeya mafa'ne'ni'kana hu'ka mai'nanake'ana Anumaya Koti Afotimo'ae Yisasi Kalaisi Anumayati'ae hanautaki ne'kate'ana vava ali'ana kayone hu ya'ani'ae kaipa falu kahaisea ya'ani'ae kamisa'ae hu'nae nehoe.

Apa'ke'atike ke ali'a lapaya hisaya ke lapa'kaeya o'afeo.

³ Masetonia ukefe nehu'na kakaeyafe “Efesasi kumate maiyo.” hu'na hukate'noanaki ani kumate mai'ne'ka apa'ke'atike ke ali'a apaya hisaya vava'aife inake hu'ka hapapaiyo “Ani ke haya ke ataleo.” hu'ka hisanake'a ani apa'ke'atike ke mako'ae ohu'a atalesaya yafe ani kumate kate'noe. ⁴ Ani vava'moki kaitane kele'ke “Lamake nehe.” nehu'a apa'kesa afifi nehu'a

apa'kinakomoki apa'ki yatalate ame ne'vaya'maki afa kekana nehae. Ani akufa ke apa'kesa ne'afi'a uno afikeke'a eno afikeke'a kava nehaki ani kava'mo'a Yisasife afitapa lapaipafi malesaya kava a'kame malesaya yafe lapaya ohukeanaki “Ataleo.” hu'ka hapapaiyo. ⁵ Ani kemo'a lapaya ohukeanaki nakaeya lahapapai'noa ke a'kame malesayana honi'ya ya o'male lapaipafati lamake hutapa Yisasife afitapa lapaipafi ne'maletapa ameka lapaipaleti ohutapa kanale lapaipaleti vaya'aife lahapau lapayamopafati lahapaino hu'nae nehoe. ⁶ Nehoa'maki mako vaya'moki ani ke ne'atale'a anekinaki nehu'a apa'ke'atike ke afi'a apaipafi malet'e'a Anumaya Koti ke a'kame no'malae. ⁷ Ani vaya'moki “Anumaya Koti ke male male'nea ke alita apaya hisuna vaya maikune.” hu'a nehaya'maki ani nehaya ke afi'a alakepa ohu'ne'a “Lamake nehune.” hu'a nehaya kemo aepa'a afi'a alakepa ohu'nae.

Ke male male'nea kemo ali'ya'ae.

⁸ Lakaeya ako afunana Anumaya Koti ke male male'nea ke afita kanale huta a'kame malesunana ani kemo'a kanale'ya huno laya huke huta afi'none. ⁹ Ke male male'nea kemo'a kanale'ya hu'a ne'maiya vaya'aife ohu'nea'maki Anumaya Koti ke male male'nea ke a'kame no'malaya vaya'ae ke o'afi'a vekano'kano nehaya vaya'ae Anumaya Koti aki ali'a asaka nohaya vaya'ae hao'otake kava nehaya vaya'ae Anumaya Kotina apa'kame'ya amite'a hu'a haviya hune'ataya vaya'ae ita afo'apimoki apamaki'a kine'apate'a mako vaya'ae apamaki'a kine'apataya vaya'aife ke male male'nea kemo'a

ina kava nehaya vaya'aife hu'ne. ¹⁰ Ve a'nemoki a'yafa nehava'a kumai kava nehaya vaya'ae vemoki ve apafaluki'ae a'yafa nehavaya vaya'ae kumaya'ya hu'a vaya ne'apavalaya vaya'ae apa'ke'atike ke nehaya vaya'ae apa'ke'atike ke “Lamake nehune.” hu'a nehaya vaya'ae mi'ko aki'ae aka'ae hao'otake kava nehu'a Anumaya Koti lamake ke'a ali'a atakaya kavafe ka apavelikefe ke male male'nea ke apa'kaeyafe hu'ne. ¹¹ Lusi amuse hutesuna Anumaya Koti'a Yisasife kanale ke akai'a avayafati nakaeya nahapaiteno hunateke'na nakaeya hale'nea lo'kiya'a'ae ke alita asaka hisuna ke Yisasife kanale ke lapa'kaeya lahapa'nepauve.

Anumayamo'a vaya alino kayone hulata'nea yafe Polo'a Anumayamoteka amuse hute'ne.

¹² Anumayati Yisasi Kalaisi'a nakaeyafe “Kanale'ya hu'ka ali'ya'ni alikane.” huteno lo'kiya'a namiteno ali'ya'ale hapalinate'nea yafe amuse hune'atoe. ¹³⁻¹⁴ Lamake a'ke'ainaka nakaeya Yisasi aki hu'na haviya nehu'na ke'a ne'afea vaya'aina kana ya ne'apami'na nakufa ali'na nehai'na lusi hao'otake kava hute'noa kavafe afi'na alakepa ohu'noa ya'ae Akaeyafe nakesa afi'na o'ami'noa ya'ae Anumayatimo'a kalaki aino lusiya huno alino kayone hunateteke'na Yisasi Kalaisife afi'na naipafi maletena akaeya'ae lo'ka'na vaya'aife nahau nayamopafati ne'nahaiye. ¹⁵ Lusi lo'kiya'a'ae ke lahapapaikuki afeo. Ani ke mi'ko vaya'moki afi'a apaipafi malesaya ke inake hu'ne “Yisasi Kalaisi'a hao'otake kava nehaya vaya'ai apa'ku apame alino katisea yafe

ma mopafi eline'ne.” hu'na lahapa'nepauve. Nakaeya hao'otake kava hu'noa ya'mo'a mi'ko vaya apa'kase'na lusi hao'otake kava hu'noa ve'ka mai'noe. ¹⁶ Nakaeya vaya apa'kase'na lusi hao'otake kava hu'noa yafe Yisasi Kalaisi'a lusi kalaki ainateteno makale hai vai o'nateno nakeva mai'neni naya hu'nea yafe akaeyate esaya vaya'moki akaeyafe afi'a apaipafi malet'e akola maike maike hisea apavamu alisaya vaya'aina apavelisike'a akasaya yafe nakaeya hao'otake kava hu'noa ve'kamo'naena kalaki ainateteno naya hu'ne. ¹⁷ Anumayamo'a ofalino mi'ko afina maike maike huno ayalakisa Ne ne'maiya kava Nenaketa vaya'mokita no'akone. Akai'ake lamake Anumaya Koti'a mai'neanaketa ani yafe vaya'mokita akaeya aki alita asaka huke huke nehisanakeno mi'ko afina hale'nea lo'kiya'amo'a ayalakisa ya'a haneke haneke hise huta hisune. Lamake.

Timoti'a lo'kiya vaino Sata'ae la hisea yafe hu'ne.

¹⁸ Timotika mafa'ne'nimoka ma avopi kau-momo ne'male'na ka'na kami'noa ke kakesa afeo. A'ke'ainaka mako Anumayamo avayafati ke hapapaike'a kakaeyafe hu'a fole ai'naya ke kakesa afi'ka hao ho. Ani keleti Sata'ae la nehu'ka kakesa ne'afi'ka kanale kame male'ka maiyo. ¹⁹ La hisana ya'kafi Anumayamofe afi'ka kaipafi male'nana ya lo'kiya vai'ka atafa hu'nana yafe kaipa kame malekeno he hisea kava'ake nehu'ka kakufa kava ho. Mako vaya'moki apaipa apame malekesakeno he'e hisea ke afi'a a'kame o'male'naya yafe kanale kava hu yana ne'atalakeno vala

lipi kale aino kapele ne'atalea kava hu'a Anu-mayamofe afi'a apaipafi male'naya ya'apimo'a uno haviya nehe. ²⁰ Ani kava hu'naya vaya-pati aole ve'kala'mokani ana'ki'a Himeneasi'ae Ale'kasata'ae ana'kaeya ani kava hu'na'a yafe nakaeya Sata ayapi hunate'noanakeno Sata'a lusi kana ya anamisike'ana male'ana afine'ke'ana anaipa ai'ana yahae hute'ana Anumaya Koti aki mako'ae hu'ana haviya huo'atesa'ae hu'nae nehoe.

2

Anumayamoteka afike au'avane.

¹ Hokote'na make hu'na kahapaikefe nehoe. Anumayamoteka afike ya alaki hokote ya hane'ne. Anumayamoteka ke hutapa afikesayana lapa'kaeya lapaipamo lahapaisea ya'ae mi'ko ve a'nemoki hapaisea ya'ae amuse nehutapa afikeo. ² Ala kava vaya'ae mi'ko kamani kava vaya'ae apaya hisea yafe afikesakeno apaya hisike'a kanale kava'ake hunelapatesaketa Anumaya Koti ke a'kame maleta kanale huta yuna he yapi maisuna yafe ke hutapa afine'ketapa amuse huteo. ³ Ani kava hutapa afikesayana Anumaya Koti'a laku lame alino ne'katea ve'kamo aulakale alaki kanale kavane. ⁴ Anumaya Koti'a mi'ko ve a'nemoki lamake kemo aepa'a afi'a alakepa hisakeno apa'ku apame alino katisea yafe lusiya huno nehaiye. ⁵ Lamake Anumaya Koti'a mako'ke'ake mai'nikeno Anumaya Koti'ae mopafi vaya'ae folakatifi Yisasi Kalaisi'a akai'a mako'ke'ake folakate ve'ka mai'nenno alino yuna helateteno ani ve'kamo'ke alino makopi

aino lo'kalatesea ya'mo aepa'a mai'ne. ⁶ Alino makopi latesea yafe mi'ko vayana hao'otake ya'apimo'a nofi kipate'nikeno Anumaya Koti'a hapali male'nea afina Yisasi'a anifati apavalesea miya atalesea yafe akai'a akufa ha'kiteno fali'nea ya'mo'a Anumaya Koti'a mi'ko vaya'ai apa'ku apame alino katisea yafe nehaiya ya laveli'ne. ⁷ Laveliteno Anumayamo'a “Isaleli nofi o'mai vaya'moki ani ke afisae.” huno ani ke'a hu'na fole aisoa yafe nakaeya hunate'nike'na mai'noe. Yisasi ke ne'afukeno hunate'nea ve'ka mai'ne'na ani lamake'ake ke ali'na apaya nehuke'a afi'a apaipafi malete'a Yisasina apa'ku ami'a alakepa hisaya yafe ke hu'na fole ne'auve. Mani yafe kasuke nohuki alaki lamake nehoe.

⁸ Ani yafe mi'ko kumate vemoki Anumayamoteka ke hu'a afikesaya yafe ne'nahaiye. Mako'ke mako'ke'moki honi'ya ya'api o'male vaya mai'ne'a hapai vai ya'ae ke vai ya'ae atalet'e'a Anumayamoteka ke hu'a afikesaya yafe ne'nahaiye.

A'nemoki Anumayamo a'kame male'a vase hu'a maisae.

⁹⁻¹⁰ A'nemoki ma kava hu'a maiyo. Apa'kai'api apa'kufale kanale hu'a apatesea kenake havai'a maisaya yafe ne'nahaiye. Apa'kufale hai'o'ae konakali kena havai male'ne'a “Vaya'moki nelakafi nolakafi?” hu'a apamefe akeke akeke nehu'a apa'kufa avale'a ohaisae. He'e. A'nemoki “Anumaya Koti a'mafa'ne anaka maisune.” hu'aena vaya hapa'maesea kava'ake vaya apaulakale hisae hu'nae nehoe. ¹¹ A'nemoki apa'kai'api apa'kufa avale'a ohai'a Anumayamo

ke'ake afisaya yafe vase hu'a ke ohu'a mai'ne'a Anumayamo ke afi'a apa'ku'ale maleo hu'nae nehoe. ¹² Nakaeya mako a kano atalesukeno ve'aina ke alino apaya hu a mai'nenno alino yakaipatesea a maino hu'nae nohoe. He'e. A'nemoki ke ohu'a maisae hu'nae nehoe. ¹³ Anumaya Koti'a hokoteno Atamuna alo huteno henaka'a Ivina alo hu'ne. Ani yafe a'nemoki vase hu'a ke'ake afi yaka maisae. ¹⁴ Sata'a Ivina ano avataka hikenno a'mo'a Sata'mo ke afino "Lamake nehe." huteno hao'otake kava hu'nea'maki ve kano Atamu'a ani akufa kava ohu'ne. ¹⁵ A'nemoki Anumayamofe afi'a apaipafi ne'male'a vekano'kano ohu'a apa'ku apame honi'ya faisea kava ohu'a mako vaya'apimokife hapau apayamopafati hapaisea kava nehisakeno mafa'ne alitekefe hisaya afina Anumaya Koti'a apa'kufa alino katike.

3

Yisasina apa'ku'a ami'naya vaya'aite kava vaya'aife hu'ne.

¹ Mani ke lamake. Yisasiteka apa'ku'a ami'naya vaya'aite hokote kava vaya maisaya apa'kesa hane'nisike'aena kanale ali'ya alisaya yafe nehapaiye. ² Yisasiteka apa'ku ami'naya vaya'aite hokote kava ve'kamo'a ma akufa ve'ka maise. Hao'otake kava'a vaya apaulakale o'malese. Mako'ke'ake a'a mai'nisikeno atu li ne'nenno anekinaki ohuno aku akesale yakaino lo'kiya vaino kanale au'ava kava'ake huke huke nehuno nata vaya alino kanale hune'apateno kanale'ya huno Yisasi ke alino apaya hu ve'ka maise.

³ Akaeya atu li neteno anekinaki ohise. Vaya uno hapamale eno hapamale ohuno vaya'ae makale ke o'vaino aipa kanale yapi maise. Lusi moni alisea yafe akesa o'afi ve'ka maise. ⁴ Ani kava nehuno mi'ko a'ne mafa'ne'ale kanale'ya huno yakaipatesike'a akaeya ke afite'a a'kame ne'male'a akaeya aki ali'a asaka nehisakeno kanale ve'ka maise. ⁵ A'ne mafa'ne'ale kanale'ya huno yakai o'apatesea ve'kamo'a hana'ya huno Anumaya Kotina apa'ku ami'naya vaya'aite kava hupatekaiye? He'e kanale kava huno yakai o'apatekaiye. ⁶ Anumayamoteka saufa aku ami'nisea ve'ka alita hetitesakeno akai'a akufa avaleno haisea yafe kava ve'ka o'maino. Sata'a ani akufa kava huno akufa avaleno hai yateti Anumayamo'a Satana kake huteteno haesikeno falike. ⁷ Mako ke'aefe nehoe Yisasi ke no'afea vaya'ae mai'nisike'a nehea kavafe hu'a haviya hune'atesakeno Sata'a hanakimale'nea kalifumo'a hesikeno atafa ohisea yafe “Ma ve'ka kanale au'ava maleno ne'maiye.” hu'a nehisaya ve'kake aketapa alakepa hutetapa alitapa hetipate hetipate hisake'a kava maisae.

Yisasina apa'ku ami'naya vaya'aite ali'ya ne'alea vaya'aife hu'ne.

⁸ Yisasina apa'ku ami'naya vaya'aite kava hu'ne'a ali'ya ne'alea vaya'moki ani kava hu'a kanale vaya maisae. Kanale au'ava kava'ake nehisaya vaya aole apavaya hanesike'a aole apa'ke ai vaya o'maisae. Atu li nete'a anekinaki kava ohu'a mako vaya'moki apa'ke'atike ke hute'a moni alisaya apa'ku apa'kesa o'afisae. ⁹ Apaipa apame malekeno he hisea kava'ake nehu'a

Anumaya Koti lamake'ake kemo aepa'a Yisasife afi'a apaipafi male'naya ya'apimo'a lo'kiya vai'nea vaya maisae. ¹⁰ Hokotetapa apa'kaeya apa'ketapa lama hutetapa apafikeke'a vaya'moki apaulakale hao'otake ya'a o'male'nisea ve'ka hutesakeno Yisasina apa'ku ami'naya vaya'aite ali'ya alisea ve'ka maisae. ¹¹ A'ne'apimoki'ae ani kava hu'a kanale au'ava kava'ake hu'a ne'mai'a alu vaya'moki hisaya ke failitata ohu'a apa'ku apa'kesale yakai'a lama hu'ne'a mi'ko kana'ae kana'ae kanale kava'ake hu'a maisae. ¹² Yisasina apa'ku'a ami'naya vaya'aite ali'ya alisea ve'kamo'a mako'ke'ake a'a mai'nisikeno mi'ko a'ne mafa'ne'a kanale'ya huno kava yakaipatase. ¹³ Ani kava nehisake'a Yisasina apa'ku ami'naya vaya'aite ali'ya ne'alea vaya'moki kanale ali'ya alisayana vaya'moki ani ali'ya alisaya apavake afite'a kanale hu'a apa'ki ali'a asaka hisake'a lo'kiya vai'a Yisasi Kalaisife afi'a apaipafi male'naya lamake ke koli ohu'a heti'a fole aikae.

Anumaya Koti au'ava kava'mo aepa ke.

¹⁴⁻¹⁵ Mani avo ne'ka'na nakaeya makale u'na kakesoa naipa ne'kalea'maki visoa ka'ni'a o'male'neanake'na makale o'visuke'kaena mani avopi ka'na kamo'a ke hapali'ka mani yafe afikane. Anumaya Koti ke ne'afea anaka alitapa atalu hutapa mai'netapa hana'ya hutapa kanale hutapa maisaya yafe ma avopi lahapa'nepauve. Anumaya Koti'a avamu'a'ae mai'niki lakaeya akaeya anaka'mokita lo'kiya'ake anumaya yosa mai'neta mi'ko hanae yosayaka alino manu kino atafa hea kava huta lakaeya lamake'ake ke lo'kiya vaita alita asaka hu'none. ¹⁶ Anumaya Koti'a

Yisasi'a fali'nea yafe lakaeyafe “Alakepa vaya mai'nae.” huno hulata'nea yana ala kekefa hane'ne. A'ke'ainaka fala'ki'nikeno alino fole aino laveliketa lakaeya huta fole ne'aune.

Yisasi'a ko'ku'napakati ma mopafi vaya'mokita lakufa alino kaliteno vayatafa alino hapateno akai'a alino laveli'ne. Fate Akufa Avamu'mo'a “Lamake huno Anumaya mai'ne.” huno lahapai'ne. Ko'ku'napi kayo kayo vaya'moki akaeya ake'nayane. Ake'nake'a vaya'moki avake'a mi'ko nofi vayapi hu'a fole ne'aiye. Fole ne'aik'e'a ma mopafi nesu vaya'moki afite'a apaipafi lo'kiya vai'a male'nae. Male'nakeno Anumaya Koti'a Yisasina avalekeno eteno ko'ku'napaka hai'ne ke huta fole ne'aune.

4

Kasuke'ake ke ali'a apaya nehaya vaya'aife hu'ne.

¹ Anumaya Koti Fate Akufa Avamu'amo'a mani ke huno fole ai'ne “Henaka'a Anumaya eteno ekefe hisea kanamo'a aupasi hisea afina mako vaya'amoki kasuke ke'ake Sata afe'mo ke afite'a ‘Alaki lamake nehe.’ nehu'a ani Sata afe'moki kasuke hu'a a'a apavataka hisaya vaya'moki ke afite'a a'kame ne'male'a Yisasife afi'a apaipafi male'naya ke ataletafa hu'a atalekae.” ² Ani kasuke ke hu vaya'moki ameka apa'kufaleti kasuke'ake ke ali'a fole ailitata nehu'a kanale apaipa apa'kesa a'kame o'male'naya yafe ani apa'ku apa'kesa a'kanile'nea yafe “Hao'otake kava nehune.” hu'a apa'kesa no'afe. ³ Ani kasuke'ake

vaya'moki inake hae “Vemoki a o'alisae.” hu'a ka a'kani ne'apatae. Yisasife lamake'ake ke afi'a apaipafi male'naya vaya'moki nesaya ne'yana Anumaya Koti'a akai'a alo huteno “Amuse nehutapa neo.” huno hu'nea ne'yafe ani vaya'moki “O'neo.” hu'a ka a'kani ne'apatae. ⁴ Anumaya Koti'a akai'ake mi'ko alo humale'nea ya kanale ya'ake hane'nea yafe haviku “Mako ya'a o'neo.” hu'a hukaya'maki Anumaya Kotiteka ke huta amuse'a hune'ateta afa'a nesune. ⁵ Anumaya Koti ke'ae Anumayamoteka ke huta amuse hune'ateta afine'kona ya'mo'ae ani ne'yana alino kanale hunelatea yafe afa'a nesune.

Timotife “Kalaisi kanale ali'ya ve'ka'a maiyo.” huno hute'ne.

⁶ Timotika kaha'nepauva ke ali'ka Yisasife afi'a apaipafi male'naya nepu kasa'kamoki hapapaisanana kakaeya Yisasi Kalaisi kanale ali'ya ve'ka'a maikane. Mai'ne'ka Yisasife afi'ka kaipafi male'nana ke'ae Anumaya Koti kanale ke'ae afi'ka a'kame male'nana ya'mo'a haka'ake kahainake'ka nesanana lo'kiya ve'ka maikane. ⁷ Maikana'maki Anumaya Kotife apaipa apa'kesa afi'a o'ami'naya vaya'moki kaitane nehu'a anekinaki ke'api o'afi'ka Anumaya Kotife'ke afikeno kaku kame alino lo'kiya vaisea yafe kaipa amite'ka a'kame male'ka maiyo. ⁸ Lakufamo'a lo'kiya alisea yafe hai'o'ae yo'kalo nelona ya'mo'a laha'ne'maeya'maki meni kana ma mopale mai'nona kana'ale'ke laya hukeya'maki Anumayamo nehaiya kava huta maisunana meni'ae henaka'ae ko'ku'napi haita maisuna yafe

laya nehe. ⁹ Mani ke alaki lamake ke hane'nea yafe kanale huta ani ke afita laipafi malesunana alaki kanale hulatekaiye. ¹⁰ Maike maike hu avamu'ae Anumaya Koti'a mi'ko vaya'mokita hao'otake kava nehuna yapati kalu heno laku lame alino katikefe nehiki akaeyafe afi'a apaipafi ne'malaya vaya apa'ku apame ako alino kati'ne. Akai'ake henaka'a eteno lavalesea yafe lame atiti nehuta lo'kiya vaita layamufa valeta meni ali'ya ne'alune.

¹¹ Meni make hu'na kaha'nepauva ke hapa'nepai'ka “Ma akufa kava heo.” hu'ka ali'ka apaya ho. ¹² Inake hu'ka hapapaiyo “Nakaeyafe naketapa ‘Nahaeya kamaki'a yahauve leo'kate'naya ve'ka mai'nananaketa kakaeya ke o'afikune.’ hutapa oheo.” hu'ka hapapaikana'maki kakaeya Yisasiteka apa'ku'a ami'naya vaya'moki apaulakale kanale kava nehu'ka ka male ya'kafi'maki vaya kaipa ne'apami'ka apaya nehisana ya'kafi'maki Yisasife afi'ka kaku'a ami'nana ya'kafi'maki honi'ya ofai kaipa kakesa kali ya'ka ne'kake'a ka'kame male'a kakaeya hisana kava hisae. ¹³ Nakaeya esoa yafe nakeva maisana kanafi mi'ko vaya'ai apaulakafi Anumaya Koti avo hapalite'ka hu'ka ha nele'ka ali'ka apaya ho. ¹⁴ Kava vaya'moki kakaeyafe “Anumaya Koti ali'ya alikane.” hu'a le'kanapai'a kakufale apaya malekatetakeno Anumaya Koti'a avayafati mako vaya ke hapapaike'a hu'a fole aikeno Anumayamo ali'ya alisana yafe Anumaya Koti lo'kiya ya'a kami'nea lo'kiya o'atale'ka lo'kiya vai'ka atafa hu'ka alaki huleo. ¹⁵ Mi'ko afina ani kahapai'noa ali'ya yakai'ka alakepa hu'ne'ka

alike alike nehu'ka ani yafe'ke kakesa afifi nehu'ka alisanake'a mi'ko vaya'moki kakesayana “Ali'ya'kamo'a kanale kava nehe.” hu'a hisae. ¹⁶ Kakaeya kaku kame male'ka maisana ya'kafi yakai'ka alakepa hu'ne'ka Yisasi ke ali'ka apaya nehisana ya'ae kava nehu'ka mi'ko afina ani ali'ya aleo. Ani kava hisanana Anumayamo'a kakaeya kaku kame'ae ke'ka afisaya vaya'ai apa'ku apame'ae alino katike.

5

Ve a'ne apauna heno alino hetipatesea ke.

¹ Afo'kamo ali'ka kanale hune'atana avamete male'ka fate vayatama'aina keo'apama'ki'ka apauna he'ka apavale'ka kanale kate apato. Yahauve leo'apate'naya nahaeya've'aina kakai'ka kakana'kamona ali'ka alakepa hune'atana avamete male'ka keo'apama'ki'ka vase hu'ka apavale'ka kanale kate apato. ² Kakai'ka ita'kamona ali'ka kanale hune'atana avamete male'ka mako fate ane'kano'aina keo'apama'ki'ka vase kefati hu'ka apavale'ka kanale kate apato. Kakai'ka kasa'kamona ali'ka kanale hune'atana avamete male'ka mako fate a'ae a'mafane'ae hao'otake kaipa kali o'apate'ka keo'apama'ki'ka vase hu'ka apavale'ka kanale kate apato.

Koku a'ne kava hupate ke.

³ Anau'amo'a ako falitesikeno koku mai'nisea ana kanale'ya hu'a apaya hisaya vaya o'mai'nisayana ani a'ne'ai apa'ki ali'ka asaka nehu'ka kanale kava hupato. ⁴ Mako koku a'mo mafa'nemo akeho'amoki mai'nisayana ani anaka kanale'ya hu'a apaya hisae. Ita afo'apimoki

apaya hu'naya anona'a Anumaya Koti ke ne'afea vaya'moki kanale hu'a apaya hisae. Ani akufa kava hisakeno'aena Anumayamo aipamo'a kanale huke. ⁵ Mako anau'apimoki ako fali'naya koku a'neyakamoki mafa'ne'api'ae vaya'api'ae o'mai a'neyakamoki apa'kai'apike mai'ne'a Anumaya Kotife lusiya hu'a apame atiti nehu'a mi'ko feluka'ae hani'ainaka'ae Anumayamoteka ke hu'a apa'kai'api apaya hisea ya'ae mi'ko vaya apaya hisea ya'ae afine'kaya yafe lapa'kaeya ani a'neyaka hapa'matapa apaya heo. ⁶ Apaya hukaya maki mako koku a'neyakamoki Anumaya Kotife apa'kesa o'afi'a apa'kufamo akeno ha'ye hisea yafe'ke u'e'a nehaya a'neyaka apavamu'api hane'nike'a haekafa mai'naya'maki Anumayamo ke o'afea yafe fali'naya vaya'moki nehaya kava hu'a mai'nae. ⁷ Alu vaya'moki Yisasina apaipa ami'naya vaya'aife “Havi kava nehae.” hu'a ohisaya yafe ani koku a'nemoki kanale kava hu'a maisaya yafe apa'ku apa'kesa ali'ka halo'ai'ka mani ke hapapaiyo. ⁸ Mako vaya'moki apa'kai'api afamo'ae anaka nofipi'ae ali'a alakepa hu'a ne'ya o'apamisayana apaipafi afi'a male'naya ke a'kame'ya amite'a hao'otake kava nehake'a Yisasi ke no'afea vaya'moki ina akufa hao'otake kava nohae.

⁹ Ma kava hu'a mai'nisaya koku a'ne'ai apa'ki katetapa apaya heo. Sikisiti'a kafu (60 kafu'a) hane'nea a'mo'a mako'ke vele mai'nisikeno ani ve'ka fali'nisaya a'nemoki apa'ki'ake avopi kamalo. ¹⁰ Apavake'amo'a kanale hu'nisike'a mafa'ne'api akaike akai'a nata vaya kanale'ya huno apateke Anumaya Koti apaipa ami'nisaya

vaya kanale kava hupateke kana ya ali'nisaya
vaya'aina kanale'ya hu'a hapa'make kanale
kanale kava'ake hupate'nisaya koku a'ne'ai
apa'ki'ake kamale'netapa apaya heo.

¹¹⁻¹² Haviku venemo koku a'nemoki apa'ki
kamale'netapa hapa'maesake'a henaka'a saufa
vele maisaya apa'kesa afite'a “Kalaisi ali'ya
alikoe.” hute'a lo'kiya vai'naya ke ne'atale'a
Kalaisina a'kame'ya ne'ami'a “Hao'otake kava
hu'none.” nehu'a apaipamo'a haviya huke.
¹³ Mako ya'aefe nehoe ali'ya o'ali'a felu mai'ne'a
alu nopi nopi faleke paleke nehae. Felu mai
kava'ake nohaya'maki he'e alu vaya'moki haya ke
failitata nehu'a ani ke hu'a imafi mafi nehu'a
lakaeya ohunina akufa ke'ae nehae. ¹⁴ Ina
akufa kava ohisaya yafe venemo koku a'nemoki
ete'a vele maite'a mafa'ne alitesakeno no'apile
kanale'ya hu'a yakaipatesaya yafe nakaeya
ne'nahaiye. Ani kava hisayana lakaeya kameti
mako akufa ka kahau a'a havi ke huolatesaya yafe
ani venemo koku a'ne kanale hu'a maisae hu'nae
nehoe. ¹⁵ Lapakaeya ako afi'nayane mako koku
a'nemoki Yisasi ke afi'naya ka ako ne'atale'a
Sata'mo kele a'kame male'naya yafe nehoe.
¹⁶ Mako a'mo'a Yisasife afino aipafi male'nisea
a akai'a anakapi mako koku a mai'niseana ani
ana avaleno yakaitesikeno mono nopi ne'atalaya
monimo'a ho'ka o'apatesea yafe ani koku a'mo
anaka'amoki kanale hu'a yakaitesae.

*Yisasina apaipa ami'naya vaya'aite kava
ne'yakaiya vaya'ai ke.*

¹⁷ Yisasina apaipa ami'naya vaya'aite kava vaya'aife “Kanale apatea kava nehæ.” hutapa ani kava yakai'naya anona'a apa'ki alitapa asaka nehutapa kanale miya'ae apamikaya'maki Anumaya Koti ke hu'a fole ne'ai'a kanale ke'ake ali'a apaya nehisaya vayana kanale hutapa ala miya apameo. ¹⁸ Anumaya Koti avo'mo'a inake huno lahapai'ne.

“Puluma'kamo'a viti avina aialeti ano lata nepaisiketapaena avayale nofi ki o'atetapa afa'a atalekeno ali'ya ne'alino ne'ya'a neno.”

Ani ke nehuno mako ke'ae inake huno lahapai'neane

“Ali'ya vaya miya'api alisayana kanale apatekaiye.” huno hu'neane.

¹⁹ Mako ve'kamo'a “Ma kava ve'kamo'a hao'otake kava nehe.” huno ke faino kahapaisike'kaena ani ve'kamo ke o'afi'ka aole'ae mako'aepi aolefi ina akufa vaya'mokike ani ke hisake'kaena ani vaya'ai ke afeo. ²⁰ Mi'ko afina hao'otake kava nehaya vaya apavaletutapa mi'ko vaya'ai apaulakale apaumomo malesake'a apavuya hisike'a mi'ko vaya'moki akesake'a koli hute'a ani kava ohisæ hu'nae nehoe.

²¹ Anumaya Koti aulakale'ae Yisasi Kalaisi aulakale'ae mi'ko ko'ku'napi le'kanapai'nea kayo kayo vaya'amoki apaulakale'ae alaki lamake kaha'nepauve ani kahapauva ke a'kame maleme ne'u'ka mi'ko vaya mako'ke avamete male'ka apaumomo ne'male'ka ali'ya'ka aleo. ²² “Anumayamo ali'ya alise.” hu'kaefena makale mako ve'ka akufale kaya ne'male'ka avale'ka

ali'yate ali'ka hetu o'ato. Haviku mako vaya'moki hao'otake kava hisaya ya'mo'a kakaeya kakufale e'yafenaki kakaeya'ka kanale hu'ka maisana yafe kakesa afi'ka maiyo.

²³ Mi'ko afina kaipa kakafu ne'kike'ka kali ali'nana ne mai'nana yafe litafa'ake o'ne'ka nofi alakamo li'ae aise'a nekeno kaipamo'a kanale hino hu'nae nehoe.

²⁴ Mako vaya'moki hao'otake kava'apimo'a makale fole ne'aiketa ne'apa'keta ako kake hune'apatona'maki mako vaya'moki fala'ki'a hao'otake kava nehaya'maki henaka'ake fole aike. ²⁵ Ani akufa kava hu'a mako kanale kava nehaya kava fole yate ne'apa'kona'maki mako kanale kava fala'ki'a nehaya'maki akola fala o'kikeanakeno henaka'a fole aisiketa akekaune.

6

Miya o'ali ali'ya vaya'ai ke.

¹ Yisasi ke afi'a apaipafi male'ne'a miya o'ali ali'ya ne'alea vaya'moki kava ne'apimo ke a'kame ne'male'a aki ali'a asaka hisae. Ani kava hisake'a vaya'moki ne'apa'ke'a Anumaya Koti aki'ae Anumaya Koti ke nehuna ke'ae hu'a haviya ohukae.

² Ali'ya vaya'aite kava ve'kamo'a Anumayamo ke afino aipafi male'neanake'a “Afa'a konakatimo mai'niketa aki alita asaka ohukune.” hutapa oheo. He'e ani kava ohisaya'maki akaeya Anumayamo ke afino aipafi male'nea yafe lapaipa ne'amitapa kanale lapa'ku lapa'kesafati aya nehutapa ali'ya aleo.

Moni afenofe lusiya huno lahaisea ya'mo'a mi'ko havi kava'mo aepa'a hane'ne.

Mani kaha'nepauva ke Timotika kanale'ya hu'ka hapapaike'a ani kava heo. ³⁻⁴ Anumayati Yisasi Kalaisi kemo'a kanale'ya huno Anumaya Koti au'avafe alino laya nehea'maki mako ve'kamo'a mani kanale ke ne'ataleno ve a'ne'aina Yisasi kanale kekana ohu ke fate ke alino apaya hiseana ani ve'kamo'a akai'a akufa alino nehaiyanakeno anupi kanale hale aku akesa o'male'nea'maki alaki hao'otake aku akesa hane'ne. Ani ve'kamo'a kemo aepa'ae ke vaisaya yafe nehauno haka nehaiye. Ani akufa kemo'a ma akufa au'ava ya alino fole ne'aiye. Alu ve'kamo hu'nea kavafe ake'a hapa'ye hu ya'ae apa'kai'api haya keleti la'avayu hu'a ute'a ete'a nehu'a hapai ne'vai'a apa'ki hu'a haviya nehu'a mako vaya'aife hu'a yane'kale'a vaya konaka'apimokife apaipa apa'kesa afi'a haviya hune'apataya kava'mo'a hao'otake kava hu au'ava ya fole ai'ne. ⁵ Ani vaya'ai hapanimo'a ako haviya hu'nike'a kanale lamake'ake ke apa'kesa afi'a alakepa ohu'a ke vaike vaike nehu'a apa'kesafati inake nehae “Anumaya Koti ke a'kame malesunana lusi afeno alike alike huta maisuna ka hane'ne.” hu'a ne'afea apa'kesa havi apa'kesa ne'afe.

⁶ Havi apa'kesa ne'afea'maki lamake lakaeya Anumaya Koti ke a'kame ne'malonakeno lami'nea yafe amuse nehuta “Alakine.” huta hisunana lusi kanale no maikune.

⁷ Itatimoki alilate'naya afina mako ya ali'neta fole o'ai'nonanaketa henaka'a falisuna afina ani kava huta mako ya o'alita falita ukune. ⁸ O'alita ukunanaketa meni lakaeya kena'ae ne'ya'ae hane'nisiketaena “Alaki ani'amo'a

kanale hulatekaiye.” huta hisune. ⁹ Kanale huta maikuna'maki nesu moni afeno alisaya yafe nehapaiya vaya'aina ani kava'mo'a “Hao'otake kava heo.” huno ano apavataka hisike'a hanakimale'nea kalifufi asaka hu'a ne'ai'a apa'kai'api apa'kufa ali'a haviya nehu'a anekinaki nehu'a haka nehapaiya yapi asaka hu'a ne'ai'a hao'otake kava'ake hisaya ya'apimo'a ake'apateke hisike'a apa'kufa apa'kafu kisea kumapi hani yapi ata leke leke nehea atafi asaka hulavikae. ¹⁰ Lusiya huno moni afenofe lahaisea au'ava ya'mo'a mi'ko hao'otake kava'mo aepa'a hane'ne. Ani kava'ke nehakeno haka nehapaiyanake'a mako vaya'moki ani moni afenofe lusiya huno nehapaiya ya'mo'a apavaleno yane'kaleanake'a Yisasi ke afi'a apaipafi male'naya ke ako atalakeno apaipamo'a kana hapau'ne.

Maike maike hu'ka maisana kavamu atafa hu'ka alaki huleo.

¹¹ Kakaeya Anumaya Kotina kaipa amite'ka mai'nana ve'kamoka ani hao'otake ya'mo'a ano kavataka hune'kesike'kaena atale'ka kaune nehe'ka alakepa au'ava kava'ae Anumaya Koti haisea kava'ae kame atiti ya'ae vaya ali'ka kayone hu ya'ae ali'ka lo'kiya vai'ne'ka mi'ko kana ya ne'ali'ka vaya kafaluna vase hu'ka ali'ka kayone huto. ¹² Yisasi Kalaisi ke afi'ka kaipafi male'nana ke ali'ka lo'kiya vaisana yafe Sata'ae la nehu'ka Anumaya Koti a'kame alakepa hu'ka u'ke'ka nehu'ka akola maike maike hisana kavamu atafa hu'ka alaki ho. Mi'ko vaya'moki apaulakale “Yisasi ke afi'na naipafi male'noe.” hu'ka fole ai'nana afina Anumaya Koti'a ani akola maike

maike hu kavamu alisana yafe kakaeya ako hapali male'ne. ¹³ Kakaeya ako hapali male'nea yafe Anumaya Koti'a mi'ko ya'moki ali'a haekafa hu'a maisaya apavamu'mo aepa'a mai'nea ve'kamo aulakale'ae Yisasi Kalaisi'a ala kava ve'ka Potiasi Pailatite heti'nenno kanale'ya huno lamake'ake ke huno fole ai'nea ve'kamo aulakale'ae hu'na lo'kiya vai'na kaumomo male'na kaha'nepauve. ¹⁴ Anumaya Koti'a kahapai'nea kelena aluya hu'ka yakai'ne'ka ani ke a'kame ne'male'ka vaya apaulakale hao'otake kava ohu'ka alakepa kava'ke hisanake'a vaya'moki “Hao'otake kava nehe.” hu'a ohukaya'maki ani alakepa kava'ake hume ne'visanakeno Anumayati Yisasi Kalaisi'a eteno ese hu'nae nehoe. ¹⁵ Yisasi Kalaisi'a fole aisea kana'a Anumaya Koti'a ako hapali male'neanakeno ani afina avaleno fole aike. Lo'kiya vaita lusi amuse hutesuna Anumaya Koti'a akai'ake mi'ko yate kava yakaino mai'neanakeno mi'ko hokote yahauve vaya apa'kaseno ala yahauve ve'ka'api mai'ne. Mi'ko hokote ala ala vaya apa'kaseno ala'a'api mai'ne. ¹⁶ Anumaya Koti'a akai'a mako'ke'ake alaki ofalino akola maima maima nehea ve'kamo'a lusiya huno ano ha nelea yapi ne'maiyanaketa ma mopafi vaya'mokita akaeya mai'neateka o'utafa huta o'unine. Mako ma mopafi ve'kamo'a alaki akaeya o'ake'neanaketa lakaeya'ae lo'kiyati o'male'nea yafe akaeya o'akekaune. Akaeya aki alita asaka hisune. Akaeya ala kava ve'ka lusi lo'kiya ya'a alaki hano ohukifa alaki mi'ko afina haneke haneke huno hanekaiye huta aki alita asaka hisune. Lamake.

Lusi afeno male'naya vaya'aife hu'ne.

¹⁷ Ma mopafi lusi afeno ya male'naya vaya'aife apaumomo ne'male'ka inake hu'ka hapapaiyo “Ani ako fanane hisea afenofe lapa'kufa avaletapa ohaitapa lapame atiti ohutapa Anumaya Kotife'ke afitapa lo'kiya vaisakeno akai'ake mi'ko laipa amuse hisuna akufa kanale kanale ya nelameanaki akaeyafe'ke afitapa lapame atiti heo.” hu'ka apaumomo malo. ¹⁸ Mi'ko afeno ya'api hane'nisea vaya'moki mi'ko kanale hupatesea ali'ya'ke alisae. Vaya'apimokife hapau hune'apate'a folakapati afeno ya'api fa'ko hu'a vaya kai'na'kai vaya maisae. ¹⁹ Apa'kaeya ani kava hisayana kanale kava'ake ali'a anupa nehayanake'a henaka'a apaya hisike'a ko'ku'nate maisaya no amalaku ne'ai'a anumaya yosa ne'ai'a kanale apavamu ali'a maike maike hukae.

Ali'ya alisanateka yakai'ne'ka aleo.

²⁰ Timotika Anumaya Koti'a kami'nea ali'yatena ali'ka au'ne'vai'ka yakai'ka alakepa ho. Havikunaku ke Anumaya Koti ohaisea ke ka'kame'ya ne'ami'ka vala apa'ke'atikeke vaya'moki “Lakenopa hale'nea vaya mai'neta Anumaya Koti ke afitapa alakepa huta ne'afuna vaya mai'none.” nehu'a kasuke mono ke nehaki o'afi'ka ka'kame'ya apameo. Ani akufa ke Anumaya Koti kame'a hane'ne. ²¹ Mako vaya'moki ani ke a'kame ne'malaya yafe Anumaya Koti ke ako afi'a apaipafi male'naya ke ako atale'nae.

Ani kava ohisana yafe Anumaya Koti'a vaya alino kayone hu ya'a kamiteno kanale huno kaha'maese hu'nae nehoe.

Anumaya Koti'a Saufa Lami'nea Ke
The New Testament in the Inoke-Yate Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Inoke-Yate long Niugini
copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Inoke-Yate

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

76c8ec82-f78f-59ba-820f-87366bb1497f